

AYNİYATA TUTKUMUZ

İrfan ÇAKIN

Kişilerde olduğu gibi meslek çevrelerinde de nedenleri belirsiz bazı tutkuların olduğu, özellikle kütüphanecilik tarihimizde kolaylıkla izlenilebilir. Öyle şeyler ki ayrılamazsın bir türlü, terketme eyiliminde bulunsan düzenin bozulacakmış gibi gelir. Örneğin sigara tiryakileri... tıbben tanıtlanmıştır göğüs kanserine sebebiyet verdiği, yaşamamızda öğrenmişizdir kesemize pek yararlı olmadığını... ne çare içeriz ve hatta bahaneler uydururuz tek dostumuz ve arkadaşımızdır diye.

«Demoglesin Kılıncı» denmiştir, «yılan hikâyesi» gibi sıfatlar verilip incelenmiş ve anlatılmıştır bizim meşhur Ayniyat Talimatnâmesi ve çıkarılamayan Kütüphaneler Kanunu. Ne hikmettir bilinmez 1927 yılından beri kurtulamamışızdır. Muhasebe-i Umumiye Kanunu ve Ayniyat Talimatnamesinin baskılarından ve çevresinden. Bir tutkudur süregelmiş devam etmekte. Hatta sigara tiryakilerinin durumunda olduğu gibi... shelf-list vazifesini görüyor, yahut okuyucu gelip sorarsa veya kütüphaneci örneğin 1968 senesinde, kaybından sorumlu olacağı, kütüphanesine kaç adet eşya geldiğini öğrenmek isterse diye... bahaneler bulmuşuzdur. Temelde bozuk olanı atamayıp benimsemeye ve kendimizi ona adapte etmeye çalışmışızdır. Bunların yanında arada bir diğer ülkelerdeki kütüphane sistemleri ile karşılaştırmalar sonucu 1924 yılında John Dewey ile başlayıp 1968 de D.H. Borchardt'a kadar çeşitli ülkelerden uzmanlar getirtip sistemimizi çalışır hale getirmeleri için incelemelerde bulunmuşuz. Bunlardan da öte ülkemizin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerinin farkında olarak problemleri araştırıp değerlendirmelerde ve tavsiyelerde bulunmuş değişik kademelerdeki Türk Kütüphanecilerinin çoğu arzulanan hizmetinin verilmesine Ayniyat Talimatnamesinin engel olduğunu ve kitabın onun çevresinden kurtarılması gerektiğinde birleşmişler ve bunları belirtmişlerse de günümüze değin olumlu bir şekilde neticelendirememişiz.

Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın davetlisi olarak Türkiye'ye gelen D. H. Borchardt belki de haklı olarak kütüphaneciliğimizin gelişememe nedenlerini belirlerken aralarında «... kütüphane hizmetlerinin sadece meslek dışı teşekküller tarafından değil fakat mesleğin kalkınmasında direkt

görevleri olan yetkililer tarafından küçümsendiğini» katmaktadır⁽¹⁾. Ayrıca genel görüşün «kütüphanelerin ekonomik yönden gelişmiş fakat kültürel yönden geri kalmış ülkeler için gerekli olduğunu ve ekonomik açıdan geri kalmış ülkelerin ise kütüphaneden ziyade iktisadi kalkınmaya önem vermeleri gerektiği» şeklinde belirtilebileceğini de eklemektedir.

Her ne kadar konu daha önce de literatürümüzde incelenmiş ise de, tekrarda yarar görecektir kütüphaneleri ilgilendirdiği kararıyla talimatnâme-yi özetliyecek olursak;

- «1 — Kütüphaneci kadrosuyla maaşla, maaş karşılığı ücretle veya se-lâhiyetle çalışanların aylıklarından kefalet aidatı kesilir,
- 2 — Kütüphaneye giren her türlü malzemeden, eşya, malzeme, kitap v.s. nin hesabından, defterlerinin tutulmasından ve muhafazasından kütüphaneci sorumludur. Durum elverdiğinde sorumluluk memurlar arasında paylaşılabılır,
- 3 — Sorumluluğu yüklenecek kütüphanecilerin veya idare memurlarının görevlerine yeni başladıklarında veya ayrılışlarında selef ve halefler arasında kütüphanenin bütün eşya ve kitaplarının sayıma tabi tutularak devir ve tesellüm muamelesi yapılmalıdır.
- 4 — Bu tamim hükümlerinin aynen tatbiki lâzımdır.
- 5 — Bu hususta başka türlü hareket edenler hakkında gerekli muamelelerin yapılacağı ehemmiyetle tebliğ olunur.»⁽²⁾

Anlaşıldığı üzere kitap ve büro eşyaları aynı kategori içinde ele alınmakta ve kütüphaneciye yüklendiği sorumluluktan ötürü değil tazminat vermek fakat ondan kefaletin kesilmesini öngörmektedir. Kütüphaneciliğin temel prensibini ve kitabın ortaya çıkışındaki asıl nedenin okunmak için olduğunu reddedip muhafaza etmektir eylemini yansıtmaktadır. Kütüphanelerin Milli Eğitimin tüm objektiflerinin gerçekleşmesinde temel olduğu rasyonel doğrultusu, yerini müzeler gibi başlı başlarına birer kültür yapıtları olarak prestij ve geleneksel nedenler sonucu kurulduğu şekline dönüşmektedir. Koleksiyondaki tüm bilgi kaynaklarının her atama yapıldığında teker teker sayımı özellikle fazla sayıda eserleri olan kütüphanelerde, pratikten uzak kalmakta ve yükümlülüğü dev-

(1) Library services in underdeveloped areas. D. H. Borchardt. J. Educ. Librarianship. Vol. 9 (2) 1968 123 - 137. s.

(2) T. C. Millî Eğitim Bakanlığı, Levazım Müdürlüğü, Değişiklikleri, ekleri ve genel tebliğleriyle Ayniyat Talimatnâmesi. Millî Eğitim Basımevi. İstanbul 1968 57 - 59. s.

raları ile devreden aylar boyu birlikte muhasebecilik yapmalarını gerektirmektedir. Zira diğer bir madde başka bir alternatif tanımayıp gerekli hukuki işlemin yapılacağını hatırlatıyor. Yine talimatnâmenin 10 numaralı çizelge örneği, kitapları çağdaş kütüphanecilik ilminde ender rastlanır bir tarzda kıymetli ve kıymetsiz diye ikiye ayırmakta ve bunların satır sayılarına kadar deftere işlenmesini istemektedir.

Ayniyat Talimatnâmesi kadar, Halk İare Servisi Yönetmeliği de okuyucuyu bilgi kaynaklarından ayıran bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Yönetmeliğin birinci maddesi halk kütüphanelerinin amacını «... halkın fikir ve yaşama seviyesinin geliştirilmesine, iş ve güçlerinde daha başarılı ve bilgili vatandaşlar haline getirilmesi» şeklinde açıklarken ödünç verilebilecek kitapların aşağıdaki kategorilere dahil olmamasını ister.

«a) Yazma Kitaplar

- b) Arapça, Farsça ve eski harflerle basılı Türkçe kitaplar
- c) Her türlü ansiklopediler, lügâtlar ve müracaat kitapları
- d) Piyasada mevcudu tükenmiş ve azalmış kitaplar
- e) İlim, fen ve sanat bakımından incelemelere ve araştırmalara esas teşkil edecek değeri haiz her türlü eserler
- f) Kütüphanede okunmak üzere okuyucular tarafından sık sık aranan kitaplar
- g) Fiyatı yatırılan depozitonun üstünde olan eserler (Depozito 5 TL.)
- h) Ciltsiz ve tamire muhtaç eserler.»⁽³⁾

Bunlardan «g» maddesinin yakın bir gelecekte değiştirileceğini öğrendiğimizden ve ilk üç maddedeki kısıtlamalara katıldığımızdan arta kalan «d», «e», «f» ve «h» maddelerinin ödünç verilecek kaç kitap bırakacağı oldukça ilgi çekicidir. Zira 1968 Halk Kütüphaneleri istatistiklerine göre kütüphanelerimizde mevcut kitap sayısı 2.712.742 ve bunun % 44 ü yani 1.191.823 ü ciltsiz durumdadır.⁽⁴⁾ Halk kütüphanelerinin bu yönetmeliğin ışığı altında idare edebileceği eserleri nicelik yönünden değerlendirmek için istatistiklere göz atmak yerinde olacaktır.

(3) T. C. Maarif Vekâleti. Halk İare Servisi Yönetmeliği. Maarif Bas., Ankara 1959. 2. s.

(4) Devlet İstatistik Enstitüsü Millî Eğitim İstatistikleri; Millî Halk Çocuk Üniversite ve Okul Kütüphaneleri, 1959 - 1968. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1972. 24 ve 50. s.

OKUYUCU

Yıl	Öğrenci	Öğretmen	Sivil ve Askeri Memur	Diğerleri	Toplam
1968	3.081.721	193.191	206.017	374.635	3.855.564
	% 77	% 6	% 7	% 10	% 100

Kütüphane okuyucularının % 83 ünü meydana getiren öğrenci ve öğretmenlerin ihtiyaç duyacakları eserler karakterleri gereği «e» ve «f» kategorilerine gireceğinden okuyucular bunları kütüphane dışına ödünç alabilme olanaklarına sahip olamayacaklar. Ve yine bu grubun yararlandığı eserler kütüphanelerdeki 1.520.929 ciltli kitabın en mütevazı hesaplamalarla büyük bir çoğunluğunu ve geriye kalanların da kuvvetli bir ihtimalle «d» kategorisi içine girmeleri durumunda iareye verilecek pek bir şey kalmamaktadır.

Bu durumda bizlere öğretilen ve kurulmalarında gerçek amacın hizmet ettiği toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınması olduğuna inandığımız kütüphane anlayışını bir kenara bırakıp, onları birer kitap deposu ve kendimizi de kitap bekçisi olarak kabul etmek gerekir ki bu da üzerimize düşen sorumluluklardan kaçmak ve süregelen anlayışı benimsemektedir.